

VYBRANÉ ASPEKTY FINANČNÍ VÝKONNOSTI ČESKÝCH STAVEBNÍCH SPOŘITELEN

V. Kašparovská, J. Poměnková

Došlo: 29. června 2006

Abstract

KAŠPAROVSKÁ, V., POMĚNKOVÁ, J.: *Selected aspects of the financial efficiency of the building and loan associations*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2006, LIV, No. 6, pp. 97–106

Presented article is focused on evaluation efficiency of the building and loan associations sector between years 1999–2005 and on identification of the fundamental factors which influence the efficiency of the sector. From the efficiency indicators, ROAA, rate margin, commission margin, cost margin and risk margin were used. These indicators were rated from the building and loan associations accounting data. The criterion for the valuation of the building and loan associations sector were average values of the efficiency indicators achieved in the CZ bank sector as unit in given period. For evaluation of influence individual partial margin significance on ROAA correlation analysis was used.

efficiency, Return on average asset (ROAA), rate margin, commission margin, cost margin, risk margin, correlation coefficient, partial correlation coefficient

Činnost a aktivity stavebních spořitelén lze hodnotit podle řady dílčích hledisek a srovnávat podle různých kritérií. Veřejně dostupné zdroje a publikace hodnotí vývoj na trhu stavebního spoření a činnost spořitelén obvykle podle počtu uzavřených smluv, podle výše vyplacené státní podpory, podle objemu vkladů a úvěrů či jejich velikosti na klienta. Informace tohoto typu dávají sice přehled o rozsahu činnosti spořitelén, ale neposkytnou informace o jejich podnikatelské efektivnosti.

CÍL, MATERIÁL A METODIKA

Termín podnikatelská efektivnost má několik výkladů. Jedním z nich je definování efektivnosti jako míry výkonnosti určité jednotky ve vztahu k jiným zkoumaným jednotkám (STAVÁREK, 2005).

Přístupy k měření výkonnosti firem prochází neustálým vývojem, odráží se v nich kromě ekonomicko-matematických přístupů také informační možnosti a stupeň poznání z oblasti řízení ekonomických systémů – firem.

Pokud výkonností budeme obecně rozumět vztah

vstupů a výstupů, pak do oblasti zkoumání výkonnosti spadá zjišťování ziskovosti jednotek či produktivity výrobních faktorů. Mezi ukazatele výkonnosti patří tedy tradičně využívaná skupina ukazatelů rentability vycházející z účetních dat, dále skupina ukazatelů založená na finančních tocích (cash flow). Relativně novým přístupem jsou ukazatele typu ekonomické přidané hodnoty založené na principu opportunity cost a vycházející z myšlenky, že očekávaný výnos má pokrýt nejen náklady cizího kapitálu, ale také náklady na vlastní kapitál akcionářů (DLUHOŠOVÁ, 2004; SYNEK, 2003 aj.). Tyto metody využívají jak účetních, tak tržních dat. I když je posledně uvedená skupina ukazatelů považována za objektivnější přístup, neboť akceptuje tržní podmínky při posouzení výkonnosti firmy, zůstává obvyklým problémem při využití těchto metod zjištění relevantních tržních dat.

Obsah příspěvku je zaměřen na analýzu vývoje ziskovosti skupiny stavebních spořitelén, na identifikaci a posouzení intenzity vztahu vybraných komponent (výnosových a nákladových marží), které vývoj ziskovosti ve skupině stavebních spořitelén ovlivnily. Za syntetický ukazatel ziskovosti je zvolen ukazatel

rentability průměrných aktiv (ROAA). Příspěvek je koncipován na bázi finančních ukazatelů, resp. marží, které byly vypočteny ze zveřejňovaných účetních dat.

Vzhledem k dostupnosti účetních údajů nutných pro zkoumání je zvoleno časové období v rozmezí let 1999–2005. Údaje pro analýzu jsou čerpány z výročních zpráv jednotlivých stavebních spořitelů za sle-

dované období a dále z údajů o vývoji bankovního sektoru publikovaných Českou národní bankou.

Při koncipování příspěvku a interpretaci výsledků je využito obecných metod zkoumání jako analýza, syntéza, komparace, dedukce, analogie a postupový diagram vyjadřující aditivní vazby jednotlivých nákladově výnosových komponentů při tvorbě hospodářského výsledku banky, resp. ROAA uvedené v tab. I.

I: Základní složky hospodářského výsledku banky a odvozené poměrové ukazatele

Složky bankovního hospodářského výsledku	Dílčí marže v ROAA ¹
čisté úrokové výnosy	úroková marže
± čisté provizní výnosy	provizní marže
± čisté výnosy z finančních operací	marže finančních operací
± čisté ostatní provozní výnosy	marže ostatních výnosů
= čisté výnosy z běžné obchodní činnosti	výnosová marže
– správní náklady	nákladová marže
– rizikové náklady	riziková marže
= provozní zisk/ztráta z běžné činnosti	marže provozního zisku
± mimořádný hospodářský výsledek	
= čistý zisk před zdaněním/ztráta	rentabilita aktiv (před zdaněním)
– daň ze zisku	
= čistý zisk po zdanění	rentabilita aktiv (po zdanění)

Obsah jednotlivých složek hospodářského výsledku v tab. I je výsledkem syntézy položek z výkazu zisku a ztráty, které stavební spořitelny a banky publikují v pravidelných ročních periodách. V další analýze nebudou využity všechny složky hospodářského výsledku a jim odpovídající marže. Obsah položek,

kteřé jsou v následné analýze využity, je uveden v tab. II. Jde o vybrané položky, které jsou podle názoru autorek určující pro vývoj ROAA a banky je mohou svoji obchodní politikou, obezřetným podnikáním a kvalitou obchodně provozních procesů ovlivňovat.

II: Obsah vybraných položek z výkazu zisku a ztráty

Syntetizovaná položka	Obsah položky
Čisté úrokové výnosy	Jsou rozdílem úrokových výnosů a úrokových nákladů bankovních obchodů. Výnosy z úroků zahrnují úrokové výnosy z poskytnutých úvěrů, úrokové výnosy z mezibankovních transakcí a úrokové výnosy z dluhových cenných papírů v portfoliu. Náklady na úroky zahrnují úrokové náklady z klientských vkladů, úrokové náklady z mezibankovních transakcí a úrokové náklady spojené s emitovanými dluhovými cennými papíry.
Čisté provizní výnosy	Jsou výsledkem rozdílu účetně vykázaných výnosů z inkasovaných poplatků a provizí a nákladů na poplatky a provize.
Správní náklady	Do této kategorie jsou pro účely analýzy započteny náklady na zaměstnance a ostatní správní náklady, jako jsou například spotřeba energie, reklama, externí audit apod. Nejsou započteny odpisy a opravné položky k dlouhodobému hmotnému a nehmotnému majetku.

¹ Dílčí marže v ROAA jsou stanoveny jako podíl jednotlivých složek bankovního hospodářského výsledku a průměrné hodnoty aktiv.

Syntetizovaná položka	Obsah položky
Rizikové náklady	Představují čistou tvorbu opravných položek a rezerv k bankovním pohledávkám a zárukám, tedy saldo tvorby a rozpuštění opravných položek. Pro účely analýzy nejsou do objemu vytvořených rezerv započítány rezervy na tzv. úrokové zvýhodnění, které jedna stavební spořitelna vytvořila v roce 2004 a 2005 v souvislosti s podanou stížností na Úřad pro ochranu hospodářské soutěže pro neoprávněné účtování poplatků.

Z obsahu tabulky II vyplývá, že v následné analýze výkonnosti sektoru stavebních spořitelen nejsou zahrnuty některé položky z výkazu zisku a ztráty.

1. Čisté výnosy z finančních operací, resp. zisk z finančních operací, je rozdílem mezi výnosy a náklady z realizovaných cenných papírů, jako jsou státní bezkuponové dluhopisy, akcie, podílové listy, dále zisk z finančních derivátů, zisk z devizových obchodů, drahých kovů apod. Vliv této položky na rentabilitu podnikání je u většiny stavebních spořitelen nevýznamný, což plyne z legislativního omezení typů investic v sektoru stavebních spořitelen (zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření, ve znění platných předpisů).
2. Ostatní čisté provozní výnosy. Tato položka je rozdílem výnosů a nákladů spojených s obchodní činností a nezařazených do předchozích položek. Patří sem výnosy a náklady spojené s převodem majetkových účastí, finančním leasingem, výnosy a náklady spojené s převodem pohledávek apod. Položka není zařazena do analýzy ze stejného důvodu jako předchozí.
3. Odpisy k dlouhodobému hmotnému a nehmotnému majetku. Položka není zařazena z důvodů jejího obtížného ovlivňování managementem banky vzhledem k zákoně určeným odpisovými sazbám. Proto při posuzování faktorů výkonnosti nehraje podstatnou roli.
4. Mimořádné výnosy a náklady. Jde o výjimečné výnosy a náklady spojené s nahodilými událostmi.

Jejich zařazení do analýzy výkonnosti by naopak mohlo nežádoucím způsobem zkreslovat výsledky jednotlivých období.

Z hlediska statistického zpracování zjištěných údajů byla uvažována korelační analýza, a to konkrétně výběrový korelační koeficient, výběrový parciální korelační koeficient a robustní odhad korelačního koeficientu. Zatímco výběrový korelační koeficient poukazuje na přímou nebo nepřímou závislost ROAA na konkrétní marži, výběrový parciální korelační koeficient vypovídá o závislosti ROAA na příslušné marži, přičemž ostatní marže jsou drženy jako konstantní. Jak uvádí HEBÁK, J., HUSTOPECKÝ, J., MALÁ, J. (2005), zkušenosti s používáním vícerozměrných statistických metod průkazně ukazují, že parciální korelační koeficienty mohou být užitečnými mírami síly lineární závislosti ve výše uvedeném smyslu i v případech, ve kterých výběrová data pocházejí z jiného než vícerozměrného rozložení. Dalším způsobem výpočtu je využití robustního odhadu korelačního koeficientu (HEBÁK, J., HUSTOPECKÝ, J., MALÁ, J.; 2005). Výpočet tohoto koeficientu je však poměrně náročný a vzhledem k podpurnému charakteru statistického zpracování údajů bylo prozatím od tohoto upuštěno.

Výběrový korelační koeficient je vypočten na základě vztahu:

$$r_{yx} = \frac{S_{yx}}{S_x \cdot S_y}, s_x^2 > 0, s_y^2 > 0,$$

$$\text{kde } s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2, s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2, s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X}) \cdot (Y_i - \bar{Y}).$$

Pro výpočet výběrového parciálního korelačního koeficientu je využit vztah

$$r_{YZ.X} = \frac{r_{YZ} - R_{Y.X}^T R^{-1} R_{Z.X}}{\sqrt{(R_{Y.X}^T R^{-1} R_{Y.X}) \cdot (R_{Z.X}^T R^{-1} R_{Z.X})}}, \text{ kde}$$

$$R_{Y.X} = \begin{pmatrix} r_{Y.X_1} \\ \vdots \\ r_{Y.X_k} \end{pmatrix}, R = \begin{pmatrix} 1 & r_{X_1 X_2} & \cdots & r_{X_1 X_k} \\ \vdots & & \ddots & \\ r_{X_k X_1} & & \cdots & 1 \end{pmatrix},$$

R regulární, Y, Z jsou náhodné veličiny, $X = (X_1, \dots, X_k)$ je náhodný vektor a $r_{YZ}, r_{YX_i}, r_{X_i X_j}, i, j = 1, \dots, k$ jsou příslušné výběrové korelační koeficienty.

Pro testování hypotéz je využit nejprve oboustranný test nulové hypotézy $H_0: \rho = 0$, kde testová statistika má tvar $t = \frac{r_{YZ.X}}{\sqrt{1 - r_{YZ.X}^2}} \sqrt{n-2} \sim t(n-2)$. Nulovou hypotézu zamítneme, jestliže platí $|t| \geq t_{1-\alpha/2}(n-2)$.

A dále test o shodě dvou korelačních koeficientů $H_0: \rho_1 = \rho_2$, kde testová statistika má tvar

$$U = \frac{Z_1 - Z_2}{\sqrt{\frac{1}{n_1 - 3} + \frac{1}{n_2 - 3}}} \sim N(0,1).$$

Nulovou hypotézu zamítneme, jestliže platí $|U| \geq u_{1-\alpha/2}$. Blíže ANDĚL (1978).

VÝSLEDKY A DISKUSE

Z tabulek III a IV je zřejmý vývoj ROAA a jeho komponentů – jednotlivých dílčích marží za sledo-

vané období v bankovním sektoru ČR² a ve skupině stavebních spořitelů. Prvním závažným výsledkem při srovnávání a posuzování výkonnosti skupiny stavebních spořitelů je rozdílný trend ve vývoji syntetického ukazatele ROAA (viz graf 1). V bankovním sektoru jako celku je jeho vývoj příznivý, tedy rostoucí. Vyjdeme-li ze stupnice, kterou uvádí ZIEGLER (1997), lze říci, že od roku 2002 ukazatel dosahuje úrovně „dobré návratnosti aktiv“. Vývoj syntetického ukazatele ve skupině stavebních spořitelů nevykazuje trvale rostoucí trend. Jeho hodnoty jsou kolísavější, od roku 2003 klesají pod úroveň hodnoty 0,75 %. Podle ZIEGLERA (1977) hodnota ukazatele ROAA menší než 0,75 znamená slabou návratnost aktiv.

III: Vývoj dílčích marží a ROAA v bankovním sektoru ČR

Dílčí marže za bankovní sektor	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
provizní marže v %	1,14	1,21	1,05	0,89	0,79	0,72	0,64
nákladová marže v %	1,84	1,87	1,90	1,91	2,02	1,94	2,21
riziková marže v %	1,07	1,21	1,53	2,23	2,98	3,20	4,48
úroková marže v %	2,29	2,31	2,17	2,10	2,03	2,21	2,44
ROAA v %	1,39	1,26	1,21	1,24	0,64	0,62	-0,24

IV: Vývoj dílčích marží a ROAA ve skupině stavebních spořitelů

Dílčí marže za skupinu stavebních spořitelů	2005 ³	2004	2003	2002	2001	2000	1999 ⁴
provizní marže v %	0,58	0,67	1,53	0,54	0,53	0,38	0,16
nákladová marže v %	0,71	0,90	1,11	1,40	1,82	2,17	2,39
riziková marže v %	0,15	0,18	0,21	0,16	0,16	0,21	0,23
úroková marže v %	1,05	1,19	1,19	1,95	2,30	2,72	4,26
úroková marže stavebního spoření	-1,19	-1,34	-1,49	-1,45	-0,50	-0,008	1,17
ROAA v %	0,65	0,38	0,50	0,91	0,89	0,75	1,52

Při hledání příčin uvedeného vývoje ve finančních (účetních) výsledcích je třeba posoudit vývoj a vliv dílčích marží na dosažený ukazatel ROAA. Již z údajů v tabulkách III a IV je zřejmé, že problematickým faktorem pro výkonnost skupiny stavebních spořitelů je vývoj úrokové marže (viz graf 2).

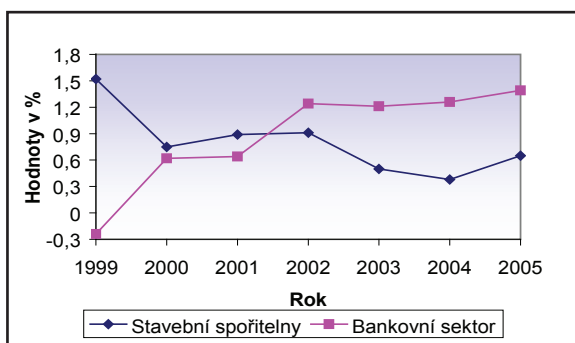
Úroková marže v bankovním sektoru jako celku vykazuje ve sledovaném období hodnoty kolísající

v rozmezí 2,03 % až 2,44 %. Úroková marže ve skupině stavebních spořitelů má v celém sledovaném období klesající trend. Pro zvýraznění problému ve skupině stavebních spořitelů je spočtena úroková marže stavebního spoření vztahující se pouze k úvěrům a k vkladům ze stavebního spoření, která ve sledovaném období dosahuje dokonce záporných hodnot (viz graf 2 a tab. IV).

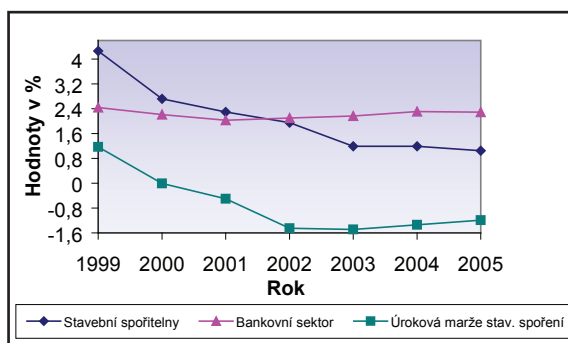
2 Bankovním sektorem zde rozumíme soubor všech bank včetně poboček zahraničních bank působících ve sledovaném období na území ČR.

3 Výpočty jsou bez údajů Stavební spořitelny Komerční banky

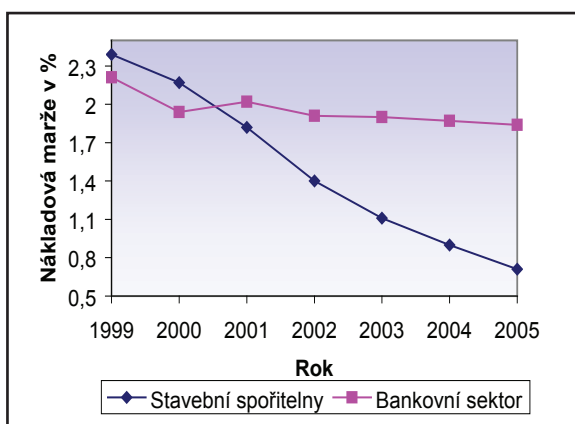
4 Výpočty jsou bez údajů Wustenrot a Hypo stavební spořitelny

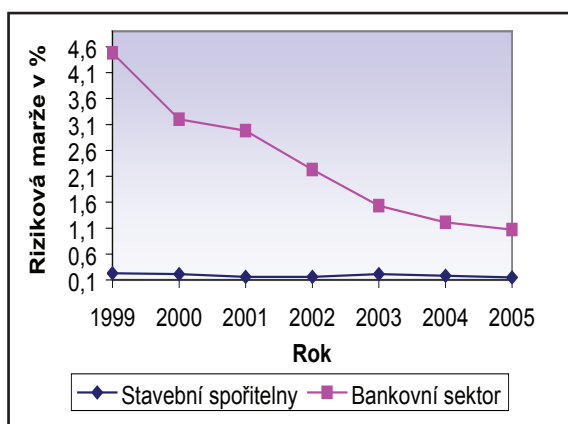
1: Vývoj ROAA v bankovním sektoru a v odvětví stavebních spořitelen

2: Vývoj úrokové marže v bankovním sektoru a v odvětví stavebních spořitelen

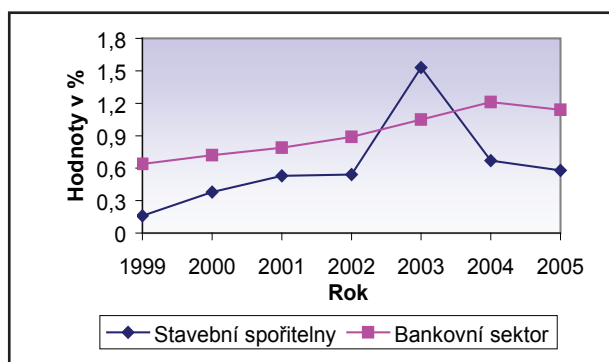
3: Vývoj nákladové marže v bankovním sektoru a v odvětví stavebních spořitelen

4: Vývoj rizikové marže v bankovním sektoru a v odvětví stavebních spořitelen

V nákladových a rizikových dílčích maržích vykazuje skupina stavebních spořitelen, jak je zřejmé z grafů 3 a 4, převážně lepší hodnoty, než jsou průměrné hodnoty za celý bankovní sektor.

Vývoj provizní⁵ marže v sektoru stavebních spořitelen vykazuje shodný trend, jaký je v bankovním sektoru jako celku (viz graf 5).

5: Vývoj provizní marže v bankovním sektoru a v odvětví stavebních spořitelen

5 Při interpretaci výsledku jsou si autorky vědomy faktu, že v současnosti neexistuje ostrá hranice mezi čistými úrokovými výnosy a čistými provizními výnosy, neboť banky mohou od roku 2003 používat efektivní úrokovou míru, která může mít v sobě zakomponovány i poplatky a provize, které se váží k úročenému aktivu či pasívu. Volba bankou použité metodiky může tedy částečně ovlivnit hodnoty čistých úrokových výnosů a čistých provizních výnosů při srovnání mezi jednotlivými bankami či skupinami bank na bankovním trhu.

Je tedy zřejmé, že pozitivní vývoj nákladové, rizikové i provizní marže neovlivnil zásadním způsobem stagnaci až pokles ukazatele výkonnosti ROAA, mohl způsobit pouze zpomalení jeho poklesu.

Posuzujeme-li tedy vývoj syntetického ukazatele ROAA ve skupině stavebních spořitelů ve vazbě na vývoj jeho složek – dílčích marží, lze přijmout hypotézu, že nejvyšší vliv na vývoj ROAA má vývoj úrokové marže.

Pro podpoření uvedené hypotézy je využito korelační analýzy. Korelační empirická analýza byla provedena na datech uvedených v tab. III a tab. IV. Stanovuje vliv jednotlivých marží na syntetický ukazatel ROAA ve skupině stavebních spořitelů a v bankovním sektoru jako celku.

Při výpočtu výběrového korelačního koeficientu jsou proměnné voleny následovně:

$Y \dots$ ROAA,

$X \dots$ zvolená marže.

Při výpočtu výběrového parciálního korelačního koeficientu jsou proměnné voleny následovně:

$Y \dots$ ROAA,

$Z \dots$ zvolená marže (např. provizní marže),

$X = (X_1, X_2, X_3) \dots$ náhodný vektor zbývajících marží (např. nákladová, riziková, úroková marže).

Výsledky výběrového parciálního korelačního koeficientu pro závislost ROAA na zvolené marži pro daný sektor, přičemž zbylé marže jsou považovány za konstantní, jsou uvedeny v tab. V. Jsou zde rovněž uvedeny i hodnoty výběrového korelačního koeficientu.

V: Výsledky korelační analýzy závislosti ROAA na příslušných maržích v bankovním sektoru a ve skupině stavebních spořitelů

	Provizní marže	Nákladová marže	Riziková marže	Úroková marže
	Výběrový parciální korelační koeficient			
Bankovní sektor	-0,2791	-0,3776	-0,5477	-0,3696
Stav. spořitelny	0,2468	-0,5305	-0,6024	0,9041
	Výběrový korelační koeficient			
Bankovní sektor	0,857	-0,9642	-0,9598	-0,3906
Stav. spořitelny	-0,3154	0,774	0,3757	0,9149

VI: Pořadí stupně závislosti stanovené podle absolutní hodnoty výběrového korelačního koeficientu výběrového parciálního korelačního koeficientu

	Provizní marže	Nákladová marže	Riziková marže	Úroková marže
	Výběrový parciální korelační koeficient			
Bankovní sektor	4	2	1	3
Stav. spořitelny	4	3	2	1
	Výběrový korelační koeficient			
Bankovní sektor	3	1	2	4
Stav. spořitelny	4	2	3	1

Pozn.: 1 – nejvyšší závislost, 4 – nejnižší závislost

Budeme-li posuzovat závislost ROAA na jednotlivých maržích pomocí výběrového koeficientu korelace, lze říci, že nejvyšší závislost v bankovním sektoru vykazuje ROAA na nákladové marži, nejnižší pak na úrokové marži. Ve skupině stavebních spořitelů byla zjištěna nejvyšší závislost ROAA na úrokové marži, nejnižší pak na provizní marži (tab. V, tab. VI).

Z uvedených výsledků výběrového parciálního korelačního koeficientu je patrné, že nejvyšší závislost v bankovním sektoru vykazuje ROAA na rizikové marži, nejnižší pak na provizní marži. Ve sku-

pině stavebních spořitelů byla zjištěna nejvyšší závislost ROAA na úrokové marži, nejnižší pak stejně jako v případě bankovního sektoru na provizní marži (tab. V, tab. VI). Poznamenejme, že z hlediska pořadí stupně závislosti byla výběrová korelace i výběrová parciální korelace v případě stavebních spořitelů shledána nejvyšší a nejnižší ve stejných maržích.

Výsledky korelační analýzy tedy potvrzují hypotézu o nejvyšší intenzitě vlivu úrokové marže na ukazatel ROAA ve skupině stavebních spořitelů.

Jak bylo řečeno již v části „Cíl, materiál a metodika“, statistická analýza má zde podpůrný charakter

a to z důvodu malého rozsahu souboru dat (7 ukazatelů). Bohužel nám praxe v současné době neposkytuje více informací, tudíž nelze provést přesnější ana-

lyzu na základě navrhovaných metod. Je tedy nutné interpretovat zjištěné výsledky s ohledem na fakt malého rozsahu souboru.

VII: *Výsledky testové statistiky pro test nezávislosti o korelačním koeficientu (závislost ROAA na příslušných maržích v bankovním a spořitelním sektoru)*

	Provizní marže	Nákladová marže	Riziková marže	Úroková marže
	Výběrový parciální korelační koeficient			
Bankovní sektor	-0,290649831	-0,407789113	-0,654615155	-0,397765385
Stav. spořitelny	0,254678101	-0,625822139	-0,754703401	2,115739962
	Výběrový korelační koeficient			
Bankovní sektor	2,611792406	4,012959208	-4,59138805	-0,572195706
Stav. spořitelny	-1,278607145	2,022097252	0,517258138	3,740914745

Uvedené výsledky byly rovněž testovány s cílem ověřit jejich významnost, avšak kvantily pro stanovení intervalu zamítnutí nulové hypotézy pro výběrový parciální korelační koeficient byly vzhledem k rozsahu souboru dat na 5% hladině významnosti tak velké ($t_{0,975} = 2,57$), že nulová hypotéza nebyla ve všech případech výběrového korelačního koeficientu zamítnuta. V případě výběrového korelačního koeficientu došlo k zamítnutí nulové hypotézy pro korelaci u bankovního sektoru mezi ROAA a rizikovou, nákladovou i provizní marží. V případě stavebních spořitelén došlo k zamítnutí nulové hypotézy pro korelaci mezi ROAA a úrokovou marží.

Na základě provedené korelační analýzy můžeme tedy vyslovit závěr, že pro skupinu stavebních spořitelén jak výběrový korelační koeficient (tab. V, hodnota 0,9149), tak výběrový parciální korelační koeficient (tab. V, hodnota 0,9041) dosahují ze statistického hlediska srovnatelných výsledků. Přestože v případě výběrového parciálního korelačního koeficientu se na základě statistického testu nepodařilo zamítnout nezávislost, další statistický test pro porovnání dvou korelačních koeficientů prokázal, že uvedené hodnoty lze považovat ze statistického hlediska za shodné ($U = -0,088$; $u_{0,975} = 1,96$). Na základě dosažených výsledků lze tedy tvrdit, že jsme prokázali existenci závislosti ROAA na úrokové marži.

Lze učinit závěr, že negativní vývoj ziskovosti ve skupině stavebních spořitelén ve sledovaném období je důsledkem především vývoje úrokové marže. Vyjdeme-li z obecně známého předpokladu, že úroková marže je ovlivněna vývojem bankovních tržních úrokových sazeb, pak vlivným faktorem byl pokles úrokových sazeb od roku 1999 až do roku 2005 v ČR. K poklesu úrokových sazeb došlo jednak vlivem politiky centrální banky a jednak růstem konkurence v bankovním odvětví, což celkově vedlo ke stagnaci až poklesu dosahovaných úrokových marží

bankovních obchodů. Samotný pokles úrokových sazeb v ekonomice však není dostatečnou příčinou nežádoucího vývoje výkonnosti v odvětví stavebních spořitelén, neboť obdobnému vlivu poklesu úrokových sazeb jsou vystaveny všechny banky v sektoru.

Druhým specifickým faktorem, který bezesporu ovlivňuje dosahovanou úrokovou marži ve skupině stavebních spořitelén, je státní podpora stavebního spoření, která zprostředkovaně přes úrokové výnosy a úrokové náklady spořitelén ovlivňuje rentabilitu aktiv. Problém českého trhu stavebního spoření spočívá v tom, že státní podpora je vázána nikoliv na úvěr ze stavebního spoření, ale na vklad. Klient stavební spořitelny má tedy možnost spořit s využitím státní podpory, aniž by čerpal úvěr. Při poklesu úrokových sazeb dochází k situaci, kdy domácnosti mění své investiční chování. Při pořízení bydlení preferují takové typy úvěrů, u nichž očekávají pokles úrokových sazeb, především hypotečních úvěrů a to na úkor úvěrů stavebních spořitelén, které mají fixní úrokovou sazbu vázanou na výši úrokové sazby z vkladů při minimální dvouleté době spoření (zákonem č. 96/1993 Sb. je stanovena maximálně 3% hranice úrokového rozpětí). Stavební spořitelny nemohou tedy účinně konkurovat jiným typům bank politikou úrokových sazeb. Pokles úrokových sazeb při preferenci jiných typů úvěrů ze strany klientů vede hospodaření stavebních spořitelén do situace, které můžeme nazvat „úrokovou pastí“, kdy úrokové náklady spojené s vklady ze stavebního spoření převyšují úrokové výnosy z úvěrů. Výsledkem je záporná hodnota úrokové marže ze stavebního spoření.

Popsanou situaci podporují vypočtené hodnoty úrokových marží a ROAA, stejně tak i korelační analýza, která prokázala nejvyšší vliv úrokové marže na ROAA v sektoru stavebních spořitelén.

Lze se tedy důvodně domnívat, že ekonomická situace českých stavebních spořitelén a tedy i finanční

výkonnost celé skupiny stavebních spořitelů se může za obdobných tržních podmínek opakovat. Řešením je legislativní úprava podmínek stavebního spoření v tom smyslu, že státní podpora stavebního spoření bude vázána pouze na úvěry ze stavebního spoření, tedy na situaci, kdy klienti spoří s cílem využít úvěr k financování bydlení.

Za povšimnutí stojí také vývoj diskutované a regulatorními orgány⁶ řešené provizní marže. Jak je zřejmé z grafu 5, provizní marže stavebních spořitelů dosa-

huje po celé sledované období vyjma roku 2003 nižších hodnot, než jsou průměrné hodnoty celého bankovního odvětví.

Z hlediska hospodaření stavebních spořitelů je obchodní politika založená na zvyšování provizí a poplatků ve sledovaném období logickým vyústěním situace v odvětví. Pokles úrokové marže se snaží management stavebních spořitelů kompenzovat jinými druhy výnosů, právě zvyšováním poplatků a provizí za služby stavebních spořitelů.

SOUHRN

Příspěvek je zaměřen na posouzení ziskovosti skupiny stavebních spořitelů v letech 1999–2005 a posouzení intenzity vztahu vybraných faktorů na ziskovost skupiny stavebních spořitelů. Z ukazatelů ziskovosti je jako základní ukazatel využit syntetický ukazatel ROAA doplněný o dílčí ukazatele – úrokovou marži, provizní marži, nákladovou marži a rizikovou marži. Měřítkem pro hodnocení skupiny stavebních spořitelů jsou průměrné hodnoty těchto ukazatelů výkonnosti dosažené v bankovním sektoru ČR jako celku v daném období. Pro posouzení významnosti vlivu jednotlivých dílčích marží na ROAA je využita korelační analýza. Vývoj ziskovosti stavebních spořitelů ve sledovaném období je charakteristický kolísajícími hodnotami syntetického ukazatele ROAA způsobený především poklesem úrokové marže v odvětví. Statistická korelační analýza prokázala nejvyšší intenzitu vlivu úrokové marže na syntetický ukazatel ROAA. Za základní příčiny uvedeného vývoje lze považovat pokles úrokových sazeb v české ekonomice ve sledovaném období a platnou legislativní úpravu státní podpory stavebního spoření, podle níž je státní podpora vázána na vklad stavebního spoření. Při poklesu úrokových sazeb tak dochází ke změně investičního chování klientů v tom smyslu, že preferují vklady stavebního spoření, ovšem omezují čerpání úvěrů ze stavebního spoření a využívají úrokově výhodnějších typů úvěrů.

výkonnost, rentabilita průměrných aktiv (ROA, resp. ROAA), úroková marže, provizní marže, nákladová marže, riziková marže, korelační koeficient, partiální korelační koeficient

LITERATURA

- ANDĚL, J.: Matematická statistika. SNTL/ALFA, Praha 1978.
- DLUHOŠOVÁ, D.: Přístupy k analýze finanční výkonnosti firem a odvětví na bázi metody EVA. In: Finance a úvěr 11-12/2004, roč. 54, str. 541–559, ISSN: 0015-1920.
- HEBÁK, J., HUSTOPECKÝ, J., MALÁ, J.: Vícerozměrné statistické metody (2). Informatorium, Praha 2005. ISBN 80-7333-036-9
- STAVÁREK, D.: Restrukturalizace bankovních sektorů a efektivnost bank v zemích Visegrádské skupiny. Vědecká monografie. Slezská univerzita v Opavě 2005. ISBN 80-7248-319-6.
- SYNEK, M.: Manažerská ekonomika. Grada Publishing, 3. vyd., Praha 2003. ISBN 80-247-0515-X.

- ZIEGLER, K.: Finanční řízení bank. Bankovní institut, Praha 1997. ISBN 80-902243-1-8.
- Výroční zprávy Českomoravské stavební spořitelny 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 http://www.cmss.cz/spolecnost/vyroc_zpravy/2005/vz05
- Výroční zprávy Stavební spořitelny České spořitelny 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 http://www.burinka.cz/burinka_vita/vyrocní_zpravy.shtml
- Výroční zprávy Stavební spořitelny Komerční banky 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, <http://www.mpss.cz/o-nas/vyrocní-zpravy/>
- Výroční zprávy Wüstenrot stavební spořitelny 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 <http://www.wustenrot.cz/wss/index.php?akce=profil/vyrocní-zpravy.php>

6 Sdružení na ochranu spotřebitele podalo v roce 2004 stížnost na Úřad na ochranu hospodářské soutěže na neoprávněné zvyšování poplatků stavebních spořitelů a tím poškozování zájmů klientů stavebních spořitelů

- Výroční zprávy Raiffeisen stavební spořitelny 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005
<http://www.rsts.cz/default.aspx?section=37>
- Výroční zprávy Hypo stavební spořitelny 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 <http://www.hypos.cz/vyrocnizprava-2005.php>
- Česká národní banka. Roční zprávy o vývoji bankovního sektoru
http://www.cnb.cz/www.cnb.cz/cz/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/bankovni_sektor/analyticke_pub/publikace_rz.html
- Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření, ve znění platných předpisů.

Adresa

Ing. Vlasta Kašparovská, Ph.D., Ústav financí, RNDr. Mgr. Jitka Poměnková, Ph.D., Ústav statistiky a operačního výzkumu, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika, e-mail: kasparov@mendelu.cz, e-mail: pomenka@mendelu.cz

